

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زیارت مجازی

منهوما و الكوها

تألیف دکتر مسلم علی مهدی

www.ketab.ir

سرشناسه
 عنوان و نام پدیدآور
 مشخصات نشر
 مشخصات ظاهری
 شابک
 وضعیت فهرست‌نویسی
 موضوع
 موضوع
 شناسه افزوده
 رده دیویی
 شماره کتابخانه

علی مهدی، مسلم.
 زیارت مجازی: مفهوما و الگوها / تألیف مسلم علی‌مهدی.
 مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۶.
 ۲۴۳ ص.
 978-600-06-0192-8
 فیبا.
 زیارت‌گاه‌های اسلامی -- ایران -- منابع شبکه کامپیوتری -- نمونه‌پژوهی.
 مسافرت -- منابع شبکه کامپیوتری -- نمونه‌پژوهی.
 بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
 ۲۹۷ / ۷۶۷
 BP ۲۶۴ / ع ۸ ز ۹ ۱۳۹۶
 ۴۸۴۸۴۹۲

زیارت مجازی

مفهوما و الگوها

تألیف دکتر مسلم علی‌مهدی

ویراسته سیدجلال قیامی میرحسینی

چاپ اول: ۱۳۹۶ / ۱۰۰۰ نسخه، وزیری / قیمت ۱۰۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهش‌های اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهش‌های اسلامی: ۳۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهش‌های اسلامی، مشهد: ۳۲۲۳۲۹۲۳، قم: ۳۷۷۳۰۲۹

www.islamic-ir

info@islamic-ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۱۱ سخن ناشر
۱۵ سخن مؤلف
۱۹ خلاصه
۲۳ مقدمه
۲۳ مقدمه و بیان مسئله
۲۴ اهمیت و ضرورت مطالعه
۲۷ هدف‌های مطالعه
۲۷ پرسش‌های مطالعه
۲۸ دیدگاه کلی برخی مراجع تقلید درباره زیارت مجازی
۳۳ فصل اول: مروری مختصر بر پیشینه بحث
۴۳ فصل دوم: زیارت؛ رویکردی اجتماعی - ارتباطی
۴۴ دیدگاه‌های عمومی ما به مفهوم زیارت
۴۴ زیارت و فرایند آن
۴۶ زیارت و آیین
۴۷ الف: تفاوت مهم با برخی مصداق‌های مفهوم آیین
۴۸ ب: تفاوت میان «زندگی جدی» و «قدسیت»
۴۹ ج: محدود نبودن به کیفیت‌های شکلی
۴۹ د: کارکرد نظم اجتماعی
۵۰ وحدت اجتماعی

۵۱	رشد دنیوی و اخروی
۵۲	دامنه‌ای از تجربی و غیرتجربی بودن
۵۴	رابطه عقلانیت ابزاری و زیارت
۵۵	پیوستاری از اندیشه تا کنش
۵۶	نمایشی از عالم معنا
۵۸	نمادهای متراکم
۵۹	آگاهانه و داوطلبانه بودن
۶۰	غیرتقریحی اما نشاط‌آور
۶۱	بناگر روابط اجتماعی
۶۲	حرکت از موجود به مطلوب
۶۲	رفتار، سنتی
۶۳	چند مفهوم که دانسته
۶۳	عادت فرعی
۶۴	عادت اجتماعی
۶۴	تظاهر
۶۵	خط‌های معنایی برای فهم چارچوب، رباط، زیارت
۶۵	تأثیر زیارت بر زندگی اجتماعی
۶۵	زیارت به عنوان یک کنش اجتماعی
۶۶	زیارت و سطح‌های ارتباطی
۶۹	فصل سوم: زیارت مجازی؛ مبانی بحث
۶۹	دین و اینترنت
۷۱	حضور دین در اینترنت
۷۳	رابطه دین و اینترنت
۷۴	دیدگاه نخست: تعارض دین و اینترنت
۷۶	دیدگاه دوم: اینترنت دینی شده
۷۷	دیدگاه سوم: دین اینترنتی
۷۸	دیدگاه چهارم: اینترنت به مثابه دین
۸۰	اینترنت و ارتباطات آیینی
۸۱	فضای مجازی

۸۳ زیارت مجازی
۸۴ معرفی
۸۶ هدف‌های
۸۸ کارکردها
۸۹ شیوه‌های ارزیابی زیارت مجازی
۹۰ تصویرهای سراسرنما (پانوراما، ۳۶۰ درجه)
۹۲ فصل چهارم: زیارت مجازی؛ تدارک یک تعریف
۹۲ مقدمه بخش: عناصر زیارت
۹۵ مقدمه دوم: تفکیک زیارت بیرونی، زیارت درونی و گردشگری مذهبی
۹۷ مقدمه سوم: عدم تفکیک مرقدسی از غیرقدسی
۹۸ بستری مفهومی تعریف برای زیارت مجازی
۱۰۱ زیارت مجازی؛ واژه‌ای پوچ یا سهوم با معنا؟
۱۰۴ ارزیابی تعریف برای زیارت مجازی
۱۰۸ فصل پنجم: روش تحقیق
۱۰۸ تبیین روش پژوهش
۱۱۲ روش پژوهش
۱۱۳ روش تحقیق کیفی
۱۱۳ جامعه مورد تحقیق
۱۱۶ روش نمونه‌گیری
۱۲۱ ابزارهای گردآوری اطلاعات
۱۲۱ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته
۱۳۰ روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۳۰ تحلیل مضمونی
۱۳۲ تحلیل محتوای کیفی
۱۳۵ مراحل اجرای روش پژوهش
۱۳۵ انتخاب واحدهای نمونه، گردآوری و تحلیل اطلاعات
۱۳۶ مراجعه به مجموعه‌های اداری آستان قدس رضوی

فصل ششم: زیارت مجازی؛ الگوها ۱۳۸

۱۳۸ نظریه‌های ارتباطی
۱۴۰ نظریه پردازش اطلاعات اجتماعی
۱۴۰ ارتباط میان فردی و نظریه والتر
۱۴۲ گسترش الگوی والتر
۱۴۳ نظریه داوری اجتماعی
۱۴۵ نظریه نشانه‌شناسی
۱۴۸ نظریه استفاده و خشنودی
۱۴۹ رضایت و خشنودی و مطالعات ارتباطی نوین
۱۵۱ نیازهای مخاطبان و نظریه استفاده و خشنودی
۱۵۳ نیای پای ژان
۱۵۷ بره‌های علامتی و ارتباطی
۱۵۹ الگوی مفهومی زیارت مجازی
۱۶۹ شناسایی نیازهای ارتباطی و اطلاعاتی ژانر
۱۷۰ نیازهای اطلاعاتی ژانر
۱۷۱ نیازهای ارتباطی ژانر
۱۷۴ الگوهای ساختاری و محتوایی زیارت مجازی
۱۷۶ الگوی محتوایی
۱۸۰ الگوی ساختاری
۱۸۱ صفحه پیش‌درآمد
۱۸۲ صفحه خانگی
۱۸۳ نقشه پایگاه

فصل هفتم: زیارت مجازی؛ شیوه‌های اجرا ۱۸۵

۱۸۵ خلاصه و جمع‌بندی
۱۸۸ شیوه‌های اجرا برای کاربران (آداب زیارت مجازی)
۱۸۸ پرهیز از استفاده سرگرمی محور از زیارت مجازی
۱۸۹ توجه به حالات روحی و عوامل موقعیتی
۱۸۹ ثبت‌نام و انتظار برای انجام زیارت مجازی
۱۹۱ انتخاب زمان مناسب و از پیش برنامه‌ریزی شده

۱۹۱.....	انتخاب مکان مناسب
۱۹۲.....	خواندن زیارت نامه
۱۹۲.....	رهایی از باواسطگی رسانه
۱۹۳.....	عدم مقایسه
۱۹۳.....	شیوه‌های اجرا برای طراحان
۱۹۳.....	۱- طراحی مبتنی بر نیازهای ارتباطی و اطلاعاتی زائران
۲۰۳.....	۲- تفکیک زیارت مجازی از حرم‌شناسی در طراحی
۲۰۳.....	۳- تعیین مسیر برای زیارت
۲۰۴.....	۴- کم‌مش دامنه چرخش عکس‌ها
۲۰۴.....	۵- ترکیب مناسب تصاویر و زمان
۲۰۵.....	۶- ترکیب عکس ریختن زنده
۲۰۶.....	۷- تأکید بر بعد زیارتی در بخش زنده به جای پخش زنده تلویزیونی از حرم‌های مطهر
۲۰۶.....	۸- امکان جست‌وجو و ارائه گزارش به مدیر برای درخواست زیارت نیابتی
۲۰۷.....	۹- ایجاد امکان مدیریت شده بر اساس شن‌گیر ارتباط‌های افقی میان کاربران
۲۰۸.....	۹- طراحی نرم‌افزار مدیریت زمان زیارت
۲۰۹.....	۱۰- توجه به محدودیت‌های خدمات قابل ارائه در بخش خادم افتخاری
۲۰۹.....	۱۱- طبقه‌بندی موضوعی و امکان جست‌وجو میان زیرمجموعه‌ها
۲۰۹.....	۱۲- ارائه نقشه‌های تعاملی و پویا از اماکن متبرکه
۲۱۱.....	پیوست‌ها
۲۱۱.....	پیوست شماره یک: معرفی اجمالی پایگاه‌های اماکن متبرکه شیعه
۲۱۱.....	۱- پایگاه رسمی آستان مقدس علویه
۲۱۲.....	۲- پایگاه آستان مقدس امام حسین <small>علیه السلام</small>
۲۱۴.....	۳- پایگاه آستان قدس کاظمین
۲۱۵.....	۴- پرتال جامع آستان قدس رضوی
۲۱۷.....	۵- پایگاه اطلاع‌رسانی حرم مطهر حضرت ابوالفضل العباس <small>علیه السلام</small>
۲۱۷.....	۶- پایگاه آگاهی‌رسانی آستان مقدس حضرت فاطمه معصومه <small>علیها السلام</small>
۲۱۸.....	۷- پایگاه آگاهی‌رسانی آستان مقدس حضرت عبدالعظیم <small>علیه السلام</small>
۲۱۸.....	۸- پایگاه آگاهی‌رسانی آستان مقدس حضرت شاه چراغ <small>علیه السلام</small>

- ۲۱۹..... پایگاه رسمی آستانه مسجد کوفه معظم و مزارهای وابسته به آن
- ۲۲۰..... پیوست شماره دو: نظر برخی مراجع عظام شیعه در مورد زیارت مجازی
- ۲۲۲..... پیوست شماره سه: پرسش نامه نیمه ساختاریافته برای مصاحبه با کابران
- ۲۲۳..... الف: اطلاعات جمعیت شناختی
- ۲۲۳..... ب: پرسش اصلی مصاحبه
- ۲۲۴..... پ: پرسش های چندگزینه ای
- ۲۲۷..... پیوست شماره چهار: درصد تکرار کدهای ۳۸گانه نسبت به کل کدها
- ۲۲۸..... پیوست شماره پنج: تعریف های کدها و نمونه ای از استاداها
- ۲۳۱..... پیوست شماره شش: نمونه جدول های تحلیل پژوهش؛ تحلیل پایگاه آستان قدس حسینی
- ۲۳۳..... منابع

www.ketab.ir

سخن مؤلف

اللهم صل على محمد وآل محمد وعجل فرجهم

السلام عليك يا علي بن موسى الرضا!

همچون بسیاری از محبان امام رضا علیه السلام را همیشه دوست داشته‌ام و خطاب به حضرتش این نغمه را که بر آن عقیده دارم، زمزمه می‌کنم:

توبه ز من، سرکویت هزارها داری... می‌دانم که گدایت فقط تورا دارد
زمانی که برای آزمون دکتری از حضرتش خواستم که مرا در کنار خود، بپذیرد؛ به درخواستم پاسخ مثبت دادند، و من توانستم در رشته مدیریت رسانه در دانشگاه منتسب به خودشان، دانشگاه امام رضا علیه السلام، تحصیل خود را ادامه دهم. از همان نیم سال اول، درگیر پیشنهاد موضوع برای رساله بودم. موضوع‌های مختلفی را بررسی و چند تا را به دانشگاه ارایه کردم که هیچ‌کدام به نتیجه رسیدند یا پذیرفته نشدند و یا استاد راهنما از ادامه کار معذور بود! هیچ‌یک از موضوع‌ها ارتباطی با امام زئوف علیه السلام نداشت، و حال آن‌که من غافل در کنار (کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی) و در دانشگاه منتسب به ایشان (دانشگاه امام رضا علیه السلام) برداشتم و اندوختن پای می‌فشردم. همچنان‌که انتخاب و تصویب موضوع مرا به غایت خسته کرده بود، در نشستی که خدمت استاد بزرگوaram دکتر مهدی منتظر قائم داشتم، شعله امیدی از جنس مهربانی حضرتش زبانه کشید، و این پرسش مطرح شد که چرا

پژوهش‌م را برای امام رضا علیه السلام تنظیم نکنم!؟ موضوع پیشنهادی، زیارت بود آن هم از نوع مجازی‌اش! از آنجا که پیش از این، جستاری پژوهشی با موضوع زیارت مجازی نگاشته بودم و همچنین تأیید و دل‌گرمی استادم دکتر منتظر قائم و نیز مشاوره‌های بی‌چشم داشت و فراوان دکتر عبدالله بیچرانلو تقریباً مرا مطمئن ساخت که این موضوع (زیارت مجازی) ظرفیت پژوهش در سطح رساله دکتری را دارد.

• کتاب اصلی در آغاز کار، کمبود منابع فارسی بودند. بیش از ۱۳۰ عنوان کتاب فارسی و عربی و برخی محتوای آن‌ها را بررسی کردم، اما هیچ کدام آن‌ها مطلب روشنی برای موضوع زیارت مجازی نداشتند. از اینجا فهمیدم که موضوع انتخابی دست کم در منابع داخلی، جدید است، و دیگر اینکه تدارک ادبیات نظری مورد قبول، کار آسانی نخواهد بود. سماع غیرفارسی نیز اگرچه قابل استفاده بودند، اما با بسیاری از پیش فرض‌های علمی و معنایی، هماهنگی نداشتند. بنابراین، ایجاد ادبیات و انتخاب مایه‌های علمی مناسب از سایر متون، کاری نه چندان آسان، اما شیرین و دل‌چسب بود.

تصمیم دیگری که برای من در این پژوهش اهمیت زیادی داشت، هدایت سطح نظری پژوهش به سوی سطح کاربردی بود. از این رو، که به سبب آنچه را در بُعد نظری به آن دست یافتم، بازتابی عملی بخشم. بنابراین، پژوهش را با رجاه ارایه الگوها و ساختارهایی برای طراحی پایگاه زیارت مجازی و دادن پیشنهادهایی کاربردی برای انجام زیارت مجازی پیش بردم. این‌ها همه بر پایه داده‌های بیش از هشتاد مصاحبه با زائران امام رضا علیه السلام، ۱۱۴ پرسش‌نامه با پرسش‌های باز از کاربران زیارت مجازی و همچنین بررسی ۲۳ پایگاه مذهبی-زیارتی که همگی به صورت گزینشی از میان ده‌ها و صدها مورد انتخاب شده بودند، صورت پذیرفت.

برای گزارش پژوهش خود در قالب کتاب، مطالبی را افزودم و محتوای آن را در

سه بخش کلی نظر، روش و کاربرد تنظیم کردم. در بخش نخست، که شامل چهار فصل ابتدایی است، در سه فصل، مقدمات و مباحث نظری را از پایه دادم تا بتوانم در فصل چهارم، بر پایه مباحث پیشین، به تعریفی جامع و مورد قبول در ادبیات دینی برسیم. در فصل پنجم و پیش از ورود به مباحث کاربردی، خواننده را نسبت به روش تحقیق آشنا کردم تا به او اطمینان دهم که نتیجه‌های به دست آمده، مبتنی بر روش علمی برای پاسخ‌گویی به پرسش‌هایم درباره زیارت مجازی بوده است. در نهایت، در فصل‌های ششم و هفتم، ساختارهای طراحی و پیشنهادها را کاربردی را، با انجام زیارت مجازی شناسانده‌ام.

نکته قابل توجه دیگر، در این کتاب، بررسی دیدگاه‌های مراجع عظام تقلید شیعه در مورد زیارت مجازی به دست آمده است. دلیل این بررسی، نیاز مطرح شده در مجموع مصاحبه‌های انجام گشته با زائران اه‌ام رضا علیه السلام بوده است، و آن اینکه: آیا با انجام زیارت مجازی، می‌توان امیدی به دست دادن ثواب داشت؟ به عبارتی، آنچه دغدغه ایشان به عنوان کاربرد زیارت مجازی بود، انتظار اثر معنوی و اخروی از انجام این نوع از زیارت است. از این رو، دیدگاه‌های برخی آیات عظام به طور مستقیم و با تحلیل‌هایی در کتاب بازتاب یافته است.

ضمن تشکر دوباره از دکتر مهدی منتظر قائم که راهنمایی‌های مرا بر عهده داشتند، از دکتر عبدالله بیچرانو که دلسوزانه و بی‌چشم داشت، مشاورم بودند؛ از دکتر ابراهیم فیاض برای حمایت‌های امیدبخش‌شان و از دکتر محمد رضا جوادی یگانه، دکتر عبدالله گیویان و دکتر احمد نادری برای داوری و ارزیابی نکته‌ها و نظرگاه‌های ارزشمندشان و از دکتر بهنام تقدسی، معاون محترم آموزشی دانشگاه امام رضا علیه السلام برای پیگیری خستگی‌ناپذیرشان سپاسگزارم.

نیز مراتب سپاس خود را تقدیم می‌کنم به حجت الاسلام والمسلمین حسینی -

معاون محترم تبلیغات و ارتباطات اسلامی، مدیریت محترم فرهنگی، و سایر کارشناسان و کارمندان محترم در آستان قدس رضوی برای حمایت درخور تقدیرشان در گردآوری داده‌های پژوهش؛ و همچنین سید محسن ناجی نصرآبادی، جواد علایی و رضوانی برای همکاری‌شان در تکمیل و چاپ کتاب؛ و سرانجام، امین زادتی در ارائه موضوع و طرح جلد.

امیدوارم این اثر پس از تأیید علی بن موسی الرضا علیه السلام مورد پسند فرهیختگان، استادان و پژوهشگران قرار گیرد و نیز برای رهایی از نقصان‌هایی که به یقین، دارد از دیارگاه‌ها و نقدهای سازنده‌شان بی‌بهره نباشد.

مسلم علی مهدی

۱۳۹۵/۴/۱۸